

מסורה בכשרות של עופות ובהמות

רב דניאל שטיין

א. משנה חולין (נט.) - סימני בהמה וחיה נאמרו מן התורה, וסימני העוף לא נאמרו, אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא, כל שיש לו אצבע יתירה, וזפק, וקורקבנו נקלף טהור, ר' אלעזר בר' צדוק אומר כל עוף החולק את רגליו טמא וכו' ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת.

ב. תוס' חולין (סא.) ד"ה כל עוף הדורס טמא - וא"ת והיכי קים להו לרבנן הך מילתא וכי קניגי או בליסטרי היו שבדקו כל העופות טהורים ואין שום עוף טהור דורס הא אמר לקמן (דף סג:) דלעופות טהורים אין מספר וכו' וי"ל דשמא קבלה היתה מימות נח שהקריב מכל עוף טהור ובדק את כולם ומסר לדורות שאין עוף טהור דורס.

ג. רמב"ן (ויקרא י"א, י"ג) - והסימן הגדול בעופות היא הדריסה, שכל עוף הדורס לעולם טמא, כי התורה הרחיקתה מפני שדמו מחומם לאכזריותו ושחור וגס, ומוליד המריה השרופה השחרחרת, ונותן אכזריות בלב. ואין בכל העולם עוף שידרוס מלבד הנזכרים בפרשה, והנה כל עוף שידרוס נדע שהוא מאלו הנזכרים. ואם בידוע שאינו דורס ודאי מותר וכו'. וענין הדריסה הוא הצד ציד, שירדוף העופות ויתפשם חיים וידרסם בידיו ויאכל אותם.

ד. גמ' חולין (סב:) - אמר רב פפא תרנגולא דאגמא אסירא, תרנגולתא דאגמא שריא, וסימניך, עמוני ולא עמונית. דרש מרימר תרנגולתא דאגמא אסירא, חזויה דדרסה ואכלה. [פרש"י (שם) - ומתוך שאין אנו בקיאים בהם נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמא ידרוס דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטהורה ולאחר זמן ראוה שדורסת ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטהור ושלא מסרו לנו יש לחוש ובמסורת יש לנו לסמוך כדאמר לקמן (דף סג:) שעוף טהור נאכל במסורת].

ה. שו"ע (יו"ד סי' פ"ב סע' ג') - יש אומרים שכל עוף שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה כשל אווז, בידוע שאינו דורס, ומותר באכילה אם יש לו שלשה סימנים בגופו. הגה: ויש אומרים שאין לסמוך אפילו על זה, ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור וכן נהגין ואין לשנות.

ו. תשו' האלף לך שלמה (יו"ד סי' קי"ב) - ע"ד שאלתו בנדון העופות הבאים מן אמעריקא. הנה אני אוסרם ולא ירד בני עם המתירים וזה יותר משנה השבתי וכו' ויסוד דברי כיון דאנן קיי"ל דאין סומכין על שום סימן רק על המסורת ואין לנו עליהם מסורת. ומ"ש המתירין שהי' כתב מאמעריקא שיש להם מסורת הבל יפצה פיהם, בראשון אני אומר כיון דבש"ע וכו' יש ב' דעות אם מקום שאין להם מסורת אם יכולין לסמוך על מקום שיש להם מסורת וסיים המחבר וראוי לחוש לדברי האוסר ודאי כן הוא ודברי הש"ך אין נראין בזה וכו' וראוי לחוש להאוסרים באיסור תורה ובר מן דין הנה המתירין מיירי ממקום דהוי בישוב מימים הקדמונים ויתכן דיש להם מסורת מבעלי הש"ס או הגאונים וגם בזמננו ה' רוב ישראל כשרים והי' כדאי לסמוך עליהם משא"כ עתה הנה מדינת אמעריקא נתיישב בישראל זה ערך מאה שנים ומקודם לא הי' שם ישוב ישראל ומנין להם מסורות ועוד זאת ידוע כי אז באו לשם רק כל מרי נפש וכל אשר לו נושה וקלי הדעת רובן ואין כדאי לסמוך עליהם ועל דבריהם שיש להם מסורת לכך בזה לכ"ע אסור לסמוך ולמעט בפלוגתא עדיף לכך בודאי אסורים ומי שלא ישמע לדברנו עתיד ליתן את הדין.

ז. שו"ע (יו"ד סי' פ"ב סע' ה') - אם שאר מקומות שאין להם מסורת יכולים לאכלו על סמוך מקום שיש להם מסורת, יש מי שאוסר ויש מי שמתיר. ויש לחוש לדברי האוסר. [ש"ך (ס"ק י"א) - ולפעד"נ דאין מחלוקת ביניהם דהרא"ש איירי במקומות שלא קבלו בו היתר אבל מ"מ לא נהגו בו איסור וכדדייק לישנא והרשב"א איירי להדיא במקומות שנהגים בו איסור].

ח. תשו' משיב דבר (ח"ב סי' כ"ב) - איברא כ"ז אם היה בא לפני מראש, אבל אחר שכבר נהגו לאכלם ומסתמא גם אז היה עפ"י הוראת חכם שנראה לו שהוא מין אווז הטהור והוחזקו בזה להיתרא, אין לנו לאסרם ולהוציא לעז על אבותינו שאכלו עוף טמא ח"ו, והרי תרנגולתא דאגמא שאכלו מסתמא לא היה אפילו מסורה שהוא כשר, אלא שהיו מדומים שהוא מין תרנגול עד שראו טעותם, הא אי לא נודע שדורסים לא מיהו בהם אחר שכבר יצאו בהיתר וכו' ותדע שהיתר העוף אינדיק שאנו אוכלין היו הרבה מערערים עליהם בשעה שהביאום מאינדיא ולא היה מסורת על כשרותם, וגם עוד היום יש מהמירים ופורשים מהם, ומ"מ כבר נהגו להיתר ואין פוצה פה, והוא משום שכבר הוחזקו להיתרא ואין ראיה לאסרם.

ט. גמ' חולין (יז.) - שבתחלה הותר להן בשר נחירה, משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה וכו'. בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו וכו' תיקו. [רא"ש (שם סי' כ"ג) - ונראה לי דנפקא מינה בבעיא זו וכו' כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות העובדי כוכבים ושלקות וכיצא בהן אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל].

י. גמ' חולין (ה:) - השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכן. [תוס' גיטין (ז) ד"ה השתא בהמתן של צדיקים - אמר ר"ת דלא פריך אלא גבי מידי דאכילה דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור וכו'].

יא. תוס' חולין (סא.) ד"ה הדורס - פי' בקונטרס שאוחז בצפורניו ומגביה מן הקרקע מה שאוכל וקשה לר"ת דהא אפילו תרנגולת עושה כן ומפרש ר"ת דורס ואוכל מחיים ואינו ממתין לה עד שתמות.

יב. בית יוסף (יו"ד סי' פ"ב סע' א') - וכתב עוד הרשב"א בשם רבינו תם דאכילת זבובים ושקצים ורמשים חיים לא חשבינן ליה בהכי דורס ואוכל ולא מספקא דילמא דריס.

יג. גמ' בכורות (ז.) - לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא, ולא גסה מן הדקה, ולא דקה מן הגסה, ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה.

טו. שו"ע (יו"ד סי' פ' סע' א') - חיה טהורה, חלבה מותר ודמה אסור וטעון כיסוי. וחכמים נתנו סימנים, מפי השמועה וכו'. [ש"ך (ס"ק א') - ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן ספ"ב גבי סימני העוף וכו']. [פרמ"ג (ש"ך ס"ק א') - עש"ך דהאידנא אין נאכל אלא במסורת וכו' ויש לראות דשם הוא מטעם שכתב רש"י דהא תרנגולתא דאגמא מתחלה היו מחזיקין בטהרה ואח"כ ראו שדרסה וכו' משא"כ בסימני חיה ובהמה לא הוזכר זה דאין נאכל אלא במסורת ובהמה וודאי אין בקיאות להכיר מפרסת פרסה ומעלת גרה גם אי מקובלין אנו במין זה שהוא טהור וצריכין להכיר אי חיה אי בהמה. אלא דאיהו נמי ה"ק כיון שרבו הפירושים אין לאכול החלב אלא במסורת דאין אנו בקיאים במובלע חרקייהו ושאר הסימנים].

טז. חזון איש (יו"ד סי' י"א אות ד') - אחרי שידוע כמה החמירו רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל שלא לפרוץ גדר שגדרו הראשונים ז"ל, אין לנו לנטות מדברי הגאון חכמת אדם (כלל ל"ו סע' א') שקבע בספרו שמנהגנו שלא לאכול בהמות וחיות אלא במסורת וכפי פשטן של דברי הש"ך (סי' פ' ס"ק א') וכו' ואין לפרוץ גדר במנהגן של ישראל ואין לנו שום הכרח לזה ודי לנו בבקר וצאן שבמסורת.

מסורה בעופות

- א. כשבאו להעולם החדש לאמריקה מצאו עוף חדש שהוא ההודו - עד שbenjamin franklin רצה לעשותו עוף של אמריקה
- ב. בארץ ישראל אוכלים יותר הודו משאר המדינות בעולם - 45% יותר מבאמריקה שהוא שני בעולם
- ג. בבהמות ובדגים יש סימני כשרות וכל השאר אינם כשרים - אך בעופות אין בהם סימנים אלא כ"ד טמאים והשאר טהורים
- ד. אבל בעי להיות expert ornithologist כדי לידע איזה הם הני מינים שהם טמאים
- ה. משנה חולין סימנים בעופות - דורס - אצבע יתירה - crop - gizzard pupik that can be peeled
- ו. פרש"י והרמב"ם דורס שמגביה אוכלו מעל הקרקע ותופס עם רגליו בשעה שאוכל - תוס' מר"ת שאוכל מחיים ולא לאחר מיתה
- ז. אבל ב"י בשם הרשב"א שflies worms אינו בכלל רק דברים אחרים
- ח. הרמב"ן והרשב"א דורס היינו שהורג אוכל שלו עם claws שלהם
- ט. גמ' תרניגולתא דאגמא חשבו שהוא כשר - ושוב ראהו דורס - ואמרו שטרפה - רש"י לכן בעי מסורה כדי לידע איזהו טהור
- י. המקור לרשי מהגמ' חולין עם ר' יצחק שהוא לקולא שאע"ג שאין הסימנים ברורים אם יש מסורה יש להקל - ורש"י אמר כן לחומרא דבעי מסורה
- יא. וכן נקט הרמ"א למעשה שאין לאכול שום עוף אלא במסורה - הערוה"ש חלילה להתיר בלי מסורת

המסורה למעשה

- יב. אם יש לאיזה קבוצה מסורה - כתב הרא"ש דסגי בהכי - אבל בעי לדעת שיש להם מסורה אמיתית
 - יג. ואין השמות קובעים את המסורה - שמה שקורין לה כאן אינו נקרא כאן - והשמות משתנים לפי המקום
 - יד. ולכן נקט בדרכי תשובה דבעי מסורה בע"פ ולא סגי במה שנכתב - כיון שאינו ידוע על מה הם מדברים לקביעת המסורה
 - טו. ולכן artscroll hirsch לא תרגמו את העופות אלא רק transliterate דלא מהני בלי מסורה בע"פ
 - יו. הטעם שנקראת turkey כי היא באה לך מהארצות המזרחיות וחשבו שהוא מהודו turkey מהא turkey empire
 - יח. ואחרים חשבו שבאה india - א"נ מspanish indies new indies שהוא mexico - תרגונו הודו היינו indian chicken
 - יז. והנה turkey באה לך 1519 europe ע"י cortez spain - ומשמם נפצו לכל הארצות - ובנ"י היו אוכלים אותם אע"ג שלא היה מסורה
 - יט. התשו' האלף לך שלמה אסר מכיון שאין להם מסורה - והשו"ע א"א לסמוך על מסורה שקבוצה א' לקבוצה אחרת
 - כ. הש"ך דזה דוקא היכא שיש להם מסורה שהוא אינו כשר ולא רק היכא שאין להם מסורה כלל בין לכאן בין לכאן - אך החמיר הגרש"ק
 - כא. וכן החמיר בזה הג"ר יעקב קמנצקי אך ביאר הג"ר שמואל זה היה מהמת מסורת משפחת אמו - אבל הוא נוהג ג"כ להחמיר
 - כב. הנצי"ב במשיב דבר מיקל שכבר קיבל מסורה כיון שבאה לאירופה ולא פיצו בה פה ומצפצף - ועכשיו בעי ראייה לאסרו
 - כג. וכיון שהוא יושב בינינו ולא ראינו שהוא דורס אין לנו לאסרו
 - כד. ועוד הרי הרמ"א נולד ב1540 ואולי באה ההודו לאירופה קודם שנולד הרמ"א - והיה כבר מסורה בימיו
- אין טמא מתעברת מטהור**
- כד. גמ' בכורות אין טמא מתעברת מטהור ולהיפוך - נסתפק בתשו' חת"ס אי ה"ה בעופות - והמשיב דבר ואבני נזר מקילים - והמנחת יצחק החמיר
 - כה. והרי האבני נזר מיקל למעשה - וה turkey וה chicken זה מתעבר מזה - לא מעצמם אבל באקראי
 - כו.